

apylinkių bendruomenėje gyveno gerai ginkluotų raitųjų karių būrys, kuris savo ginkluote nenusileido germanams ar gotams.

Tarp moterų palaidojimų taip pat pasitaikė kapų su išskirtinėmis įkapėmis. Iš jų būtina išskirti moters kapą Nr.23. Jo galvūgalyje rastas smiltainio akmens verpstukas ir gintaro karoliukas. Kaklą puošė žalvario antkaklė su dviem dėžėlėmis galuose. Dėželių paviršių puošė po 1 mėlyno stiklo akutę. Krūtinės srityje gulėjo pora žalvarinių smeigtukų apskritomis galvutėmis su tutuliu centre bei unikali apvara, jungusi abu smeigtukus. Apvara suverta iš 52 nedidelių elementų: 13 varpelio (disko?) pavidalo tuščiavidurių geležinių kabučiu, 30 gintaro karoliukų, 6 aštuoniukės pavidalo gintaro kabučiu, 1 metalinio (sidabrinio) karolio ir 2 stiklo karolių, iš kurių vienas gausiai ornamentuotas, atgabentas iš Juodosios jūros regiono. Apvara leidžia kapą datuoti III a. antrąja puse.

Nors Lazdininkai yra netoli Baltijos jūros, tačiau iš gintaro pagaminti papuošalai – karoliukai, kabučiai, nedidelės apvaros, tiek moterų, tiek ir vyrų kapuose sudaro negausią radinių grupę ir traktuotini kaip amuletai (Sidrys R., 1994, 87).

Tyrinėjimai leidžia teigti, kad Lazdininkų bendruomenė palaikė prekybinius ryšius su kaimynais, iš kurių įsigydavo vertingesnių papuošalų, Romos monetų, geresnės keramikos, spalvoto metalo ir smiltainio žaliavos. Be anksčiau paminėto stiklo karolio, prekybos keliu atkeliavusiems dirbiniams reikėtų priskirti geležinį kibirėlio pavidalo kabutį, surastą apvarėlėje drauge su 2 gintaro karoliukas. Panašūs kabučiai randami palei Dnestro upės žiotis moterų kapuose. Profesoriaus R. Sidrio nuomone, Lazdininkuose rastas kabutis greičiausiai atspindi prekybinius ryšius tarp tolimos Černiachovo kultūros (gotų genčių) ir vakarų baltų (Sidrys R., 1993).

Prie importinių dirbinių priskiriami unikalūs, pirmą kartą Lietuvos archeologijoje aptikti papuošalai. Tai 1991 m. rasta apskrita ažūrinė segė (žr. titulinį lapą) iš moters kapo Nr.7. Ji žalvarinė, ornamentuota, o kryžiaus pavidalo ornamento detalės puoštos raudonos spalvos emale. Šis analogų Lietuvoje neturintis papuošalas galėjo patekti iš Dnepro upės baseino.

Kita unikali žalvarinė apskrita ažūrinė segė rasta moters kape Nr.2. Jos ornamentas primena centre spinduliuojančią saulę bei ją ratu juosiančias žmonių figūrėles (žr. viršelį). Segė jau tuo metu labai branginta, apie ką byloja to laikmečio meistrų bandymai ją taisyti, stengiantis atkurti po sužalojimo jos pirminę išvaizdą. Šią segę akivaizdžiai pagamino ne vietiniai meistrai. Apie tai liudija geresnė metalo sudėtis, ornamentika, išlikę balto metalo (alavo) dangos pėdsakai.

Importuojami buvo ne tik papuošalai ar žaliava jiems gaminti. Vyro kape Nr.1 rastas dailus, ryškiai profiliuotas, plonasienis puodelis, kuriam analogijų randama Sambijos pusiasalyje gyvenusių genčių laidojimo paminkluose.

Greta žmonių palaidojimų rasta simbolinių žirgų kapų, kurių duobių kontūrų apčiuopti nepavyko. Šiuos kapus sudaro žirgų galvos, orientuotos snukiu į šiaurės vakarus ir šiaurę. Trijuose kapuose tarp žirgų dantų rasti geležiniai žaslai, o viename kape žaslai buvo padėti greta. Paprastai šalia žirgo kaukolės randami ir geležiniai pentinai. Šie žirgų palaidojimai datuojami III a. pirmąja puse ir laikomi simboliniais kapais arba žirgo auka.

Lazdininkų (Kalnalaukio) kapinyno archeologiniai tyrinėjimai praturtino Lietuvos archeologijos mokslą vertinga medžiaga apie čia gyvenusių baltų genčių materialinę ir dvasinę kultūrą. Praturtėjo ir Kretingos muziejaus fondai, papildę gausia, gerai datuota archeologine medžiaga apie senąją geležies amžių.

Literatūra

Butkus D., Kanarskas J. Lazdininkų (Kalnalaukio) kapinyno tyrinėjimai 1991 m. // Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1990 ir 1991 metais. Vilnius, 1992. P.81-85.

Butkus D., Sidrys R., Kanarskas J. Lazdininkų (Kalnalaukio) kapinyno tyrinėjimai 1992 ir 1993 metais // Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1992 ir 1993 metais. Vilnius, 1994. P.138-145.

Butkus D. Lazdininkų (Kalnalaukio) kapinyno tyrinėjimai 1996-1997 metais // Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1996 ir 1997 metais. Vilnius, 1998. P.190-194.

Sidrys R., 1993. Archeologiniai kasinėjimai Lazdininkų senkapyje // Laikr.: Švyturys. 1993 01 23.

Sidrys R., 1994. Vakarų baltų gintaro įkapės geležies amžiuje // Klaipėdos miesto ir regiono archeologijos ir istorijos problemos. Acta Historica Universitatis Klaipedensis. II.

Julius Kanarskas

Kretingos rajono archeologijos paminklų tyrinėjimų apžvalga

Kretingos žemė nuo seno garsėja gilia senovę menančių praeities paminklų gausumu. 1970-1994 m. valstybinėje apskaitoje buvo 124 archeologijos objektai. Tai laidojimo paminklai (pilkapynai, kapinynai), senovės gyvenvietės, piliakalniai, pagoniškojo kulto ir mitologijos vietos (alkos, akmenys), lydininės žemdirbystės relikta (akmenų krūsnys ir pylimai). Jie pasakoja apie mūsų rajono praeitį nuo akmens ir ankstyvųjų metalų laikų iki vėlyvųjų viduramžių.

Sudarant naują Lietuvos Respublikos kultūros vertybių ir paminklų registrą, 1998 m. kultūros paminklais buvo paskelbti 36 rajono archeologijos objektai:

18 kapinynų, 13 piliakalnių, 2 akmenys su dubenimis, 1 pilkapynas, 1 senovės gyvenvietė ir 1 dvarvietė. Dar 2 kapinynai, alkakalnis ir mitologinis akmuo buvo įrašyti į kultūros vertybių archeologijos ir mitologijos vietų sąrašus. Kitų paminkliškumas tikrinamas ir artimiausiu laiku jie papildys kultūros paminklų sąrašą arba bus paskelbti kultūros vertybėmis.

Kretingos žemės praeities paminklais tyrinėtojai pradėjo domėtis XIX a. Pirmasis ardomas Dimitravo (Joskaudu), Jazdu ir Prysmančių kapinynus 1868 m. tyrinėjo Dorpatu (dab. Tartu) universiteto profesorius K.Grevingkas. Iš Lietuvos tyrinėtojų pirmasis Kretingos žemės archeologijos paminklais susidomėjo T.Daugirdas, 1885 ir 1886 m. kasinėjęs Imbarės kapinyną.

Didelis nuopelnas XIX a. II pusėje – XX a. pr. tenka vokiečių archeologams K.Šerbringui, E.Friolichui, A.Gecei, A.Becenbergeriui, tyrinėjusiems Ėgliškių ir Šlažių pilkapynus, Ėgliškių (Andulių) kapinyną. Ypač vertingi K.Šerbringo (1878 m.) ir A.Becenbergerio (1897 m.) atlikti Šlažių pilkapyno, buvusio Kretingos pietiniame pakraštyje prie Bajorų-Triušių kelio, kasinėjimai. Tai kol kas vienintelis žinomas Kretingos rajone senojo žalvario amžiaus pilkapynas, kuriame mirusieji laidoti jau 1300-1100 m. pr. Kr. (Grigalavičienė E., 1974, 220).

Gimtojo krašto praeitimi bandė domėtis ir patys kringiškiečiai. Kalnlio bažnyčios kunigas J.Žiogas 1898 m. kasinėjo Imbarės ir Kūlsodžio kapinynus bei Imbarės piliakalnį, rinko archeologinius radinius, sukaupe didžiulę senienų kolekciją.

Kretingos žemė užaugino vieną žymiausių Lietuvos archeologų – generolą V.Nagevičių. Studijuodamas Sankt-Peterburge, vasaros atostogų metu nuo 1905 m. imperatoriškosios archeologinės komisijos pavedimu jis vykdė žvalgomuosius gimtųjų apylinkių – Kartenos, Kiauleikių, Kretingos, Prysmančių, Senkų, ir kitų Vakarų Lietuvos kapinynų kasinėjimus. Ypač reikšmingi V.Nagevičiaus tarpukariu atlikti Prysmančių kapinyno I (1921 m.) ir Senosios Įpilties piliakalnio (1933-1934 m.) kasinėjimai. Apie Prysmančių kapinyno tyrinėjimų rezultatus 1930 m. generolas skaitė pranešimą II Baltijos šalių archeologų kongrese. Jam iliustruoti į Rygą atsigabeno "... keletą dėžių kapinyne rastų ir jį liečiančių senienų" (LA, 1930).

Tyrinėjant Įpilties piliakalnį kartu su V. Nagevičiumi dirbo archeologas J.Puzinas, konservatorius K.Mekas. Tyrinėjimai buvo fotografuojami ir filmuojami iš lėktuvo. Čia apsilankęs latvių archeologas K.Balodis ištarė pranašiškus žodžius, kad kasinėjimų metu aptikti "Įpilties pilies vartai ateityje bus kiekviename archeologijos vadovėly minimi" (LA, 1934).

V.Nagevičius, dažnai atostogaudamas Kretingoje, važinėjo po apskritį, lankė archeologijos paminklus, ragino visuomenę giliau domėtis krašto praeitimi, rinkti apie senovę bylojančius radinius, saugoti kultūros paveldo paminklus ir pranešti apie juos valdžiai bei Valstybės archeologijos komisijai.

Tačiau ne visi Kretingos krašto žmonės skubėjo pranešti apie senovės paminklus. Carinėje armijoje tarnavęs ir Ukrainos stepėse matęs skitų pilkapių tyrinėjimus N.Tamošauskas tikėjosi pasakiškų aukso ir sidabro lobių rasti gimtajame Kurmaičių kaime. 1920-1921 m. jis perkasė prie Akmenos upės riogsojusį pilkapį, tačiau vietoje skitų lobių jame teaptiko suodžių, anglių, degintinių kaulų, puodšukių, keletą žalvarinių papuošalų ir porą surūdijusių ietigalių (VAK, 35). Neradęs turtų, iš nevilties neteko sveikatos ir po kiek laiko mirė. Tokių barbariškų "archeologų mėgėjų" tyrinėjimų, reikia manyti, būta ir daugiau. Tik, deja, rašytiniai šaltiniai jų neužfiksavo.

Po žemės reformos pradėjus arti buvusias kaimų ganyklas, pievas ir iškirstus miškus, kasti naujakūrių statyboms ir kelių tiesimui žvyrą ir smėlį, daugelyje kaimų žmonės aptikdavo įvairių senienų iš pradėtų ardyti senovės kapinynų. Tokiu būdu Kurmaičių žviryne buvo rastas seniausias ir kol kas vienintelis Kretingos žemėje neolito laikmečio griautinis žmogaus kapas su laiviniu kovos kirviu (Kulikauskas P., Kulikauskienė R., Tautavičius A., 1961, 81, 258). Dalis radinių pražuvo, kiti pateko į muziejus.

Aptinkamų radinių gausa paskatino Vytauto Didžiojo Kultūros muziejų 1939 m. atsiųsti į Kretingą muziejaus preparatorių-konservatorių P.Baleniūną, kuris per porą metų dabartinio Kretingos rajono ribose aptiko ir tyrinėjo net 14 (Ankštakių, Auksūdžio, Genčų, Dimitravo-Joskaudu-Tarvydų, Kiauleikių, Kurmaičių, Laivių, Lazdininkų, Negarbos, Pajuodupių, Reketės, Rūdaičių, Senkų, Tūbausių) laidojimo paminklų. Tolesnius jo kasinėjimus nutraukė karas.

Po karo didesnis dėmesys buvo skiriamas žvalgomiesiems archeologijos tyrinėjimams, kurių tikslas – užregistruoti jau žinomus ir išaiškinti naujus archeologijos paminklus. 1948 ir 1966 m. Kretingos žemėje lankėsi Lietuvos istorijos instituto archeologų ekspedicijos.

Stacionarių archeologijos tyrinėjimų pradžia reikia laikyti 1948-1951 m. Tuo laikotarpiu Lietuvos istorijos institutas (P.Kulikauskas) ištyrė Kurmaičių pilkapius ir kapinyną, o Lietuvos istorijos instituto (P.Kulikauskas) ir Vilniaus Universiteto (R.Kulikauskienė) jungtinė ekspedicija vykdė Laivių kapinyno kasinėjimus.

Lietuvos istorijos instituto archeologai iki mūsų dienų lieka pagrindiniais Kretingos žemės archeologijos paminklų tyrinėtojais. Jie tyrinėjo Ėgliškių (1969, 1974-1975 m. E.Grigalavičienė) ir Kvecių (1963 m. A.Merkevičius) pilkapius, Genčų I (1983-1987 m. A.Merkevičius; 1988-1996 m. J.Stankus), Genčų II (1983-1985 m. J.Stankus), Kašučių (1969 m. E.Radzvilovaitė), Kiauleikių (1984-1985 m. V.Šimėnas), Kurmaičių-Pajuodupių (1984 m. A.Merkevičius), Laivių (1978 m. V.Daugudis), Prysmančių I (1958 m. O.Navickaitė; 1984-1986 m. R.Kulikauskienė), Prysmančių II (1958 m. O.Navickaitė; 1985 m. V.Šimėnas), Reketės (1958 m. O.Navickaitė), Rūdaičių (1962 m. M.Michelbertas;

1967 m. E. Radzvilovaitė) ir Užpelkių (1985 m. V.Šimėnas) kapinynus, Imbarės (1969, 1978-1982, 1984, 1985, 1987-1989 m. V.Daugudis), Kurmaičių (1979-1980 m. A.Merkevičius) ir Vėlaičių (1996-1997 m. G.Zabiela) piliakalnius.

Pastaraisiais metais į Kretingos rajoną vėl užsuka Vilniaus Universiteto archeologai. A.Merkevičius 1997-1998 m. ištyrė pilkapį Žvainiuose. Iš aukštųjų mokyklų rajone darbavosi dar Vilniaus pedagoginis institutas (M.Michelbertas), 1978 ir 1980-1981 m. kasinėjęs Gintarų kapinyną.

6 dešimtmetyje į Kretingos žemės archeologijos paminklus ir juose slypinčias materialinės kultūros vertybes nukrypo ir muziejininkų žvilgsniai. 1956 m. Laivių kapinyną tyrinėjo Šiaulių „Aušros“ muziejus (J.Naudužas). 1958 ir 1978-1982 m. Lazdininkų (Kalnalaukio) kapinyną kasinėjo Kauno valstybinis istorijos muziejus (K.Gabriūnaitė; 1982 m. – K.Rickevičiūtė). Archeologė A. Bliujienė (Dailės muziejus) 1987-1988 ir 1991-1996 m. tyrinėjo Užpelkių, o 1998 m. – Lazdininkų (Kalnalaukio) kapinynus. Klaipėdos Mažosios Lietuvos istorijos muziejus (R.Sprainaitis) 1993-1995 m. tyrinėjo Kretingos senamiesčio kultūrinį sluoksnį.

Muziejininko J. Mickevičiaus iniciatyva nuo 1958 m. archeologijos paminklų tyrinėjimuose dalyvauja ir Kretingos muziejus. Kretingiškiai muziejininkai ir kraštotyrininkai dalyvavo Lietuvos istorijos instituto vykdytuose Kvecių pilkapyno, Pryšmančių I ir II, Reketės, Rūdaičių I ir Kašučių kapinynų kasinėjimuose. Savarankiškiems Kretingos muziejaus archeologiniams tyrinėjimams pradžia davė 1988 m. atlikti Ėgliškių (Andulių) kapinyno kasinėjimai (J.Kanarskas). Nuo 1991 m. muziejus (D. Butkus) kasinėja Lazdininkų (Kalnalaukio) kapinyną. J.Kanarskas 1997 m. tyrinėjo Sauserių piliakalnio senovės gyvenvietę.

Susiformavus valstybinėms paminklosaugos struktūroms, nuo 8 dešimtmečio rajono archeologijos paminklus žvalgė ir tyrinėjo Kultūros ministerijos Mokslinės metodinės kultūros paminklų apsaugos tarybos (dabar – Kultūros paveldo centras) archeologai, kurių tikslas nustatyti arba patikslinti saugomų archeologijos paminklų teritorijų ir apsaugos zonų ribas, naujai išaiškinamų paminklų vertę. 1976 m. Paminklų konservavimo instituto Vilniaus skyrius (S.Patkauskas) tyrinėjo užstatomą Lazdininkų (Kalnalaukio) kapinyno teritoriją. 1986-1987 m. Kretingos senamiesčio kultūrinį sluoksnio archeologinius kasinėjimus atliko Paminklų konservavimo instituto Klaipėdos skyrius (J.Genys). Kultūros paveldo centro archeologai tyrinėjo Raguviškių (1996 m. P.Tebelškis) ir Sakuočių (1994 m. A.Škimelis) kapinynus, Reketės „pilalę“ (1996 m. P.Tebelškis), Martynaičių piliakalnio senovės gyvenvietę (1992, 1994 m.). Kultūros vertybių apsaugos departamento archeologai atliko žvalgomuosius Kačaičių piliakalnio (1997 m. R.Kraujelis) ir Tūbausių senovės gyvenvietės (1998 m. Z.Baubonis) archeologinius tyrinėjimus.

Tyrinėdamas Kretingos ir aplinkinių rajonų archeologijos paminklus daug pasidarbavo kretingiškis kraštotyrininkas I. Jablonskis. Jis dalyvavo 1948 ir 1949

Lietuvos istorijos instituto archeologų žvalgomosiose ekspedicijose, 1950-1951 m. dirbo braižytoju P.Kulikausko vykdytuose Kurmaičių pilkapių ir kapinyno kasinėjimuose. Išstremiamas į Sibirą, jis su savimi pasiėmė minėtų tyrinėjimų juodraštinis planus, kuriuos tremtyje užbaigė braižyti ir nusiuntė Lietuvos istorijos institutui.

Grįžęs iš tremties, I.Jablonskis pasinėrė į kraštotyrinę veiklą. Jo pastangomis išaiškinta, užregistruota ir valstybės saugomais paskelbta per 20 archeologijos paminklų. Gilios žinios ir bendradarbiaujant su archeologais įgyta patirtis leido I.Jablonskiui pačiam kvalifikuotai kasinėti archeologijos paminklus. Jis Kretingos rajone tyrinėjo Ėgliškių (1980-1981 m.), Padvarių (1976, 1978-1979 m.) ir Sūdėnų (1982 m.) pilkapius, Baublių (1977 m.), Ėgliškių (Andulių, 1972 m.), Gintarų (1977, 1987 m.), Kalno Grikštų (1989 m.), Kašučių (1975, 1978 m.), Kretingos (Padvarių, 1983 m.), Kvecių (1980 m.), Senkų II (1986 m.), Sūdėnų I ir II (1984-1985 m.) kapinynus, Auksūdžio (1984 m.) ir Kašučių (1981 m.) akmenų pylimus ir krūsnis, Gintarų (1977 m.), Kalno Grikštų (1977 m.), Kašučių (1988 m.) ir Padvarių (1976 m.) senovės gyvenvietes, Gintarų piliakalnį-dvarvietę (1977, 1987 m.).

Archeologinių kasinėjimų metu daugiausia tyrinėti kapinynai ir pilkapynai. Tokių archeologų susidomėjimą apsprendė tai, kad šio tipo paminklai labiausiai buvo naikinami eksploatuojant karjerus, ariant žemę, vykdam jį teritorijoje statybos darbus. Dar prie laidojimo paminklų senovės tyrinėtojus, ypač muziejų archeologus, daugiau traukia ir ten slypinčios senovės kultūrų materialinės vertybės – papuošalai, ginklai, darbo įrankiai, buities reikmenys, geriausiai iliustruojančios konkrečios epochos žmonių dvasinį ir materialinį gyvenimą. Dėl intensyvios žmogaus invazijos šiandien jau nebeturime Ėgliškių ir Šlažių pilkapynų, Kartenos, Kiauleikių II, Reketės ir Rūdaičių I kapinynų. Visiškai jau iširti Kurmaičių, Kvecių, Padvarių ir Sūdėnų pilkapiai, Genčių II, Kretingos-Padvarių, Kurmaičių-Pajuodupių ir Sūdėnų II kapinynai.

Mažai tyrinėti piliakalniai ir atviro tipo senovės gyvenvietės. Tik platesnio masto Imbarės ir Iplities piliakalnių archeologiniai kasinėjimai leidžia susidaryti nuomonę apie šio tipo įtvirtintų gyvenviečių istorinę raidą, materialinę kultūrą bei gynybinius įtvirtinimus.

Dar mažesnio tyrinėtojų dėmesio susilaukia pagonių kulto paminklai – alkos, paleoastronominiai statiniai, akmenys su dubenimis, dubenėliais ar gludintu paviršiumi. Atlikti jų tyrinėjimai dar neleidžia susidaryti pakankamai aiškaus vaizdo apie tos rūšies paminklų naudojimą, paskirtį ir istorinę raidą.

Kol kas tik kraštotyrininkas I.Jablonskis labiau domėjosi šiaurės vakarų Lietuvoje išlikusiomis akmenų krūsnimis ir pylimais, kurie byloja apie lydiminės žemdirbystės laikus.

Kretingos žemėje tyrinėjimų metu ir atsitiktinai rastos materialinės verty-

bės pakliuvo į Berlyno, Įsruties, Karaliaučiaus, Kauno, Liepojos, Sankt-Peterburgo, Šiaulių, Tartu, Vilniaus ir kitus muziejus. Daug jų sukaupta Kretingos muziejuje, kuriame radiniai iš pajūrio Lietuvos archeologijos paminklų sudaro vieną gausiausių kolekcijų.

Literatūra

Grigalavičienė E., 1974. Žalvario amžiaus paminklai ir radiniai // Lietuvos archeologijos atlasas. I. Vilnius.

Kulikauskas P., Kulikauskienė R., Tautavičius A., 1961. Lietuvos archeologijos bruožai. Vilnius.

LA, 1930, 1934. Lietuvos aidas. 1930, Nr.147; 1934, Nr.188.

Tautavičius A., 1977. Lietuvos TSR archeologijos atlasas. 3. I-XIII a. pilkapynai ir senkapiai. Vilnius.

VAK, 35. Valstybės archeologijos komisijos medžiaga, saugoma Lietuvos kultūros ministerijos Kultūros paveldo centro archyve, byla 18.

Algimantas Merkevičius

Laidosena Vakarų Lietuvoje akmens ir ankstyvuojų metalų laikotarpiais

Vakarų Lietuva, šiame straipsnyje - tai teritorija, apimanti platų pajūrio ruožą, geležies amžiuje apgyvendintą kuršių genčių. Pagal dabartinį administracinį suskirstymą, tai maždaug dabartiniai Klaipėdos, Kretingos, Skuodo ir Šilutės rajonai. Iki kuršių, žalvario ir ankstyvajame geležies amžiuose čia buvo šiaurės rytinė vakarų baltų pilkapių kultūros dalis. Dar anksčiau - Pamarių kultūros teritorijos dalis, o prieš ją - vakarinė Narvos kultūros teritorijos dalis.

Akmens amžius

Neabejotina, kad paleolito ir mezolito laikotarpiais ši teritorija buvo gausiai gyvenama, tačiau šių laikotarpių kapų dar nerasta. Artimiausi šiam regionui kapai surasti Biržulio ežero regione, Spigino (Butrimas A., 1992, 4-10) ir Duonkalnio salose (Kunskas R., Butrimas A. ir kt. 1985, 35-44).

Iš neolito laikotarpio, šiame regione žinoma keletas palaidojimų, surastų prieš II-ąjį, ar net I-ąjį pasaulinį karą. Duomenys apie juos labai fragmentiški. Dar XIX a. pabaigoje Kuršių Nerijoje aptikta keletas kapų. Penki kapai surasti Meškos galvos gyvenvietėse, po vieną Alksnynėje ir Juodkrantėje (Rimantienė, 1996, 302). Alksnynėje ir Juodkrantėje surasti mirusieji buvo palaidoti suriestoje padė-

tyje (Rimantienė R., 1974, 58). Dar vienas kapas, kuriame mirusysis palaidotas suriestoje padėtyje, atsitiktinai surastas 1937 m. Kurmaičiuose žviryne. Prie galvos mirusiajam buvo padėtas laivinis kovos kirvis (Rimantienė R., 1996, 222). Lankupių kaime, Minijos dešniame krante, aptiktas apie 40-50 metų vyras, palaidotas išiestoje padėtyje, prie kurio galvos buvo laivinis kovos kirvis (Butrimas A., Kazakevičius V. ir kt. 1985, 15). Kelių žmonių kaukolių fragmentų surasta tyrinėjant Šventosios gyvenvietes. R.Rimantienės nuomone, Šventosios gyvenvietėse buvo laidojamos mirusiųjų galvos, atskirtos nuo kūno (Rimantienė R., 1979, 85).

Remdamiesi šiais duomenimis, galime daryti išvadą, kad vakarų Lietuvoje aptikta keletas Narvos, Virvelinės keramikos ir Pamarių kultūrų kapų. Visi kapai griautiniai, datuoti neolitu. Išsiskiria trys laidojimo tipai: 1. suriestoje padėtyje, 2. išiestoje padėtyje ant nugaros, 3. galvų, atskirtų nuo kūno laidojimas gyvenvietėse. Kapuose, priklausančiuose Virvelinės keramikos ir Pamarių kultūroms mirusieji laidoti suriestoje padėtyje. Mirusieji, laidoti išiestoje padėtyje su Virvelinės keramikos kultūros įkapėmis, skirtini jau pačiai neolito pabaigai – žalvario amžiaus pradžia, kai mirusieji vėl imti laidoti išiestoje padėtyje, bet dar išlieka ankstesnio laikotarpio įkapės. Galvų, atskirtų nuo kūno laidojimas žinomas žalvario amžiaus pradžioje. Tokių kapų rasta Kretuono IC gyvenvietėje (Girininkas A., 1994, 224-235) ir kitur. Kada prasideda toks laidojimo būdas? Sprendžiant iš Šventosios medžiagos - neolito pabaigoje (Rimantienė R., 1979, 12, 85). Tokių palaidojimų rasta ir kitose neolitinėse Baltijos regiono gyvenvietėse (ten pat, 85-86).

Žalvario amžius

Perėjimas iš akmens į žalvario amžių vyko palengva, be didesnių permainų. Jau neolito pabaigoje plinta naujas laidojimo būdas - pilkapiuose, kai virš vieno ar kelių mirusiųjų supilamas žemės ar akmenų sampilas. Pats ankstyviausias pilkapynas pietryčių Baltijos regione tyrinėtas Sembos pusiasalyje Kaupe, prie Viskiautų (Gimbutienė M., 1985, 47). Čia, daugiasluoksniame pilkapyje surasti trys griautiniai palaidojimai, iš kurių du buvo suriestoje padėtyje ir datuojami III tūkstm. pr. Kr., o trečias – palaidotas, atrodo, išiestoje padėtyje ir datuojamas II tūkstm. pr. Kr. viduriu (ten pat, 47-48).

Pirmieji pilkapiai vakarų Lietuvoje, matyt, buvo įrengti neolito pabaigoje. Neabejotina, kad dalis mirusiųjų, palaidotų suriestoje padėtyje, turėjo sampilus virš palaidojimų, tačiau sampilai suplokštėjo ir dažniausiai žemės paviršiuje jų jau nesimato.

Pats ankstyviausias vakarų Lietuvos pilkapynas, datuojamas senuoju žalvario amžiumi, surastas XIX a. pabaigoje Šlažiuose, tyrinėtas vokiečių archeologų K.Šerbringo ir A.Becenbergerio (Šturms E., 1936, 100-102). Tada čia dar buvo penki daugiasluoksniai pilkapiai. Juose mirusieji laidoti senojo